

LEVELEK A SZERKESZTŐSÉGHEZ

Kedves Szerkesztő Elvtársak!

A Korunk 1972. 4. számának 507. lapján a következő két mondatot olvasom, amely név szerint engem is érint: „Tóth Sándor jegyzetben említi meg a Gaál-könyv bírálóit, Sóni Pált, Csehi Gyulát és Robotos Imrét, de hiányzik mindhármuk utólagos konfessziójának megbecsülése. A probléma alkotó marxista szempontú, megnyugtató tisztázása a jövő Gaál-kutatásra vár.”

Üdvözlöm a cikk írójának, Balogh Edgárnak ezeket az igényeit. Annál is inkább, mert feltehetően a múlt teljes túlhaladásának és az igazság feltárásának szándéka vezeti. De sajnálom, és fájjalnom kell, hogy olyan hozzávetőlegesen és nehezen érthetően fogalmaz. Ez kétségeket kelt bennem, s ezért megkérdezem: mit nevez konfessziónak, méghozzá „utólagos konfessziónak”? Milyen jelentésben használja e vonatkozásban a „megbecsülés” kifejezést, amelynek szótári jelentésében nem sok keresni valója van az idézett mondatban. Végezetül, és ez utolsó kérdésem: a pontosan meg nem nevezett „probléma” „alkotó, marxista szempontú, megnyugtató tisztázása” milyen „jövőre” vár? A közvetlen jövőre? Ha igen, szeretném, hogy Balogh Edgár ne késlekedjék ehhez írásban, és lehetőleg a Korunk nyilvánossága előtt, hozzájárulni. Ha pedig egyelőre csak a „probléma” napirenden való tartása a célja, ez ellen sem lehet kifogásom. De ezt is illene kertetés nélkül, kevésbé ködös, inkább érthető fogalmazásban, legalább pótlólag megmondania.

Különben a kérdéssort nem csupán a cikk írójához, hanem a Korunk szerkesztőihez is intézem. Szokásom ellenére személyes ügyben zavarom őket. Nem csak azért, mivel ehhez a laphoz négy évtizede valamelyes közöm nekem is van.

Kolozsvár, 1972. május 1.

Csehi Gyula

Csehi Gyula levelére válaszolva szívesen fogalmazom újra a Gaál-monográfiával s azon belül a Gaál-tragédiával kapcsolatos mondatot. Tóth Sándor, a monográfia szerzője, elítéli a Gaál Gábor s könyve ellen annak idején indított, kétségtelenül dogmatikus kampányt, s a jegyzetekben fel is sorolja mindazok nevét, akik a kampányt cikkeikben rögzítették; nem szól azonban azokról az utólag megjelent önbírálatokról, melyekben a támadó cikkek szerzői a szocializmus általános ideológiai tisztulása és fölerősödése idején a meghurcolt Gaál Gábort emberségesen megkövették (mint ismeretes, rehabilitálta őt post mortem a párt is). Ezeknek a „konfessziók”-nak ideológiai és irodalmi megbecsülését kértem könyvrecenzióban, e műfaj világirodalmi és pszichológiai szemléletű tartva szem előtt. S ugyanilyen felülemelkedő értelemben kívánom a Gaál-kutatástól a — nevezzük így — Gaál-pör újrafelvételét s minden körülményt tárgyilagosan fölmérő, éppen a „konfessziók” humanumát tekintetbe vevő tisztázását.

Kolozsvár, 1972. május 8.

Balogh Edgár

KISGYÖRGY ZOLTÁN geológus (Barót). — Gaal György *Házsongárdi Panteon* című, ez évi 3. számukban közölt írását megkülönböztetett érdeklődéssel olvastuk Erdővidéken is, ahol köztudomásúan sok híres temető van. Ideje, hogy számba vegyük s megvédjük a pusztulásnak kitétt temetőket, síremlékeket, faragott fejfákat, kriptákat, megjelöljük nagyjaink jeltelen sírjait, mert Székelyföld-szerte eladják a „meg nem váltott” sírokat, „gazdátlan” sírköveket. Egyre kevesebb az ornamentikás sírkő, az ősi kopjafa, a sírfeliratos faragott kő. Helyet kereset magának a giccs is a temetőkben; feladatunk harcolni ellene. S hogy van mit védeni, csupán Barót temetőjével példázzuk. Az elhagyott városvégi temetőben a nagyajtai Csereiek sírjai mellett *dr. Simonfi Sámuel* (1817—1898) járásorvosnak, Bem tábori orvosának sírkövét a bozótól takarítottuk meg, odébb *Zathureczky István*

(1821—1858) negyvennyolcas honvédkapitányét, aki a múzeumalapító Csereiné Zathureczky Emilia testvérbátyja és az író Zathureczky Berta nagybátyja volt (az osztrák bíróság halálos ítéletét várfogságra változtatta, amelyből hét évet Kufsteinban töltött). A régi városközti felhagyott temetőben ornamentikás terméskő jelzi *Bitai Bajkó Lajos* (1830—1891) negyvennyolcas honvédtiszt sírját. Mellette a piski útközetben halhatatlanná vált baróti Beke József honvédezredes apja, *Beke József* (1791—1878) székely százados sírköve dőledez. Az új temető bejáratától balra díszes öntöttvas-kereszt jelzi *Péter Ferenc* (1851—1938) tréfas népi versfaragó nyughelyét, akinek a nép ajkán megmaradt rimes-tréfas mondókáit nemrég gyűjtöttük össze. Ugyanabban a sorban, kissé tovább látható Baróti Szabó Dávid unokaöccse, *Szabó Bernárd* (1817—1892) sírja. Közéleben nyugszik baróti Gaal Mózes író-pedagógus testvérbátyja, *Gaal Mihály* (1852—1914), akihez az előbbi intelmeit és verses leveleiket intézte. Ezeket és az író családi ereklyéit ma is őrzi Gaal Mihály leánya, az író unokahúga. A kőtemetői főút mellett szürke szienitkő jelzi *Fábián László* (1874—1956) ügyvédnek, az *Erdővidéki Hírlap* egykori főszerkesztőjének sírját. Hagyatéka még feldolgozatlan. Atellenben, kissé fönebb dr. *Solymossi István* (1861—1923) baróti főorvos, mellette *Prázsmári István* (1858—1905) népi költő és ezermester sajátkezűleg faragott magyarhermányi vörös andezit sírköve látható. (*Erdővidéki vadvirágok* című verseskötetéhez Benedek Elek írt értékelő előszót 1905-ben.) A sort folytathatnánk neves néptanítókkal, mint például *Gáspár Jenő* (1885—1948), aki az 1974-ben százéves fennállását ünneplő Baróti Dalárda nevelője volt. A dalárda most készül a *Patrium Carmen* kórusvetélkedő II. szakaszára. S hol vannak a még fel nem kutatott kommunista harcosok, az 1929. évi köpeci bányászstrájk később elhalt bátor résztvevőinek sírjai? Még számos faragott virágdíszes reneszánsz és barokk sírkő, ősi kopsorsó alakú XVII—XVIII. századi sírkő, negyvennyolcas honvédsír vár felkutatására, megmentésre, védelemre. Feladat tehát van bőven. Végezze el mindenki szülőföldjén.

PÁSZKA IMRE egyetemi hallgató (Kolozsvár). — A *Korunk* 1972. 2. számának Tudományos Műhely rovatában közölt tanulmány a *székelyföldi gyepek problémakájáról* Ferenczi István és Ferenczi Géza kolozsvári, illetve székelykeresztúri régészek tollából — frissítő, ugyanakkor kérdéskör-tágító szakirodalmunkban, annál is inkább, mert nemcsak jelzi a tárgykör történeti-archeológiai érdekességét, hanem kutatja és megoldását is keresi. Európa e részeinek jelene a kora középkor századainak hétköznapijaiban gyökerezik, szükséges tehát ezt a többé-kevésbé meglőzött múltat napvilágra hozni, összefüggéseiben megvizsgálni. Ismeretes, hogy „a feudális középkori Európa döntő többségében falusi Európa volt“, és e „falusi Európa“ szerves része a gyepek, mely az illető földrajzi egység sajátosságaihoz alkalmazkodó — árkokból, sövényekből, kövekből, fából emelt — védelmi vonal. A gyepek egymással összeköttetésben álló rendszert alkottak, amelyeket helyenként hadi és kereskedelmi utak szakítottak meg a kapuknál (ezeknek *clus* volt a latin nevük, mely a magyarban *kolos* alakot nyert). Ferenczi István és Ferenczi Géza tanulmányában érdekes az a megfogalmazás, mely szerint „a védelmi rendszer valamely erős törzsszövetség vagy inkább államhatalom kelet felől várható támadások elleni felkészüléséről bizonykodik“, annál is inkább, mert több szakember — Liutprand X. századi krónikás adataiból kiindulva — azon a véleményen van, hogy a honfoglaló magyarok a gyepeket készen találták volna. Régészeink további gyepekutatásai eredményeinek összegezésekor bizonyára választ adnak majd ezekre a problémákra is. Tevékenységük új megvilágításba helyezheti Erdély délkeleti részeinek kora középkori védelmi rendszerét, ennek geneziséjét és szerkezetét. Sürgős teendő ezenkívül a gyepek mögötti mindennapi élet régészeti megismerése is. Ebben a tekintetben figyelemre méltó a két Ferenczi tevékenységén kívül a Sepsiszentgyörgyi Múzeum Székely Zoltán vezette ásatása 1970 nyarán Zabolán (Kovácsna megye): gazdag eredményeinek szakszerű feldolgozását és publikálását várjuk.

RÓNAI ANTAL karnagy (Kolozsvár). — Tanulságos és hézagpótló Gaal György alapos tanulmánya, a *Házsongárdi Panteon* (*Korunk*, 1972. 3.). Nem a teljességre törekvés igényével készült, hiszen „válogatni kellett a sok száz említésre méltó név között“ — írja a szerző. Legfőbb ideje azonban, hogy napvilágot lásson egy teljes „házsongárdi monográfia“, mely feltárja a temető minden nevezetességét, a válogatás kényszere nélkül — hogy ne csak a kivételes emberek nyughelyeként becsüljük

a Házsongárdot, s ne fektessük szellemi „tömegsírba” azokat sem, akiknek nevé- munkássága nem vetekedhet ugyan egy Brassai Sámuel, egy Gheorghe Dima nagy- ságával, mégis megérdemelnék, hogy megemlékezzünk róluk. Engedtessék meg, hogy csatlakozzam a reménybeli kiegészítőkhöz, a színészek, zenészek és operaházi mű- vészek hozzácsatolójaként (mert elsősorban a Panteon művész-nyugvóhelyeit szoktam figyelemmel kísérni). — Ebből a szempontból is igen gazdag a Házsongárdi temető. A *Korunk* térképmellékletén feltüntetett (a) és (b) utak találkozásától alig valamivel fennebb, mindjárt az „új temető” kezdetén egy csupa művészemberek sírhelyéül szolgáló parcellával találkozunk. A húszas és harmincas években a kolozsvári Román Opera rendelkezett e parcellával, és több halottját temette ide. Itt nyugszik többek között *Vlagyimir Szjomin*, városunk orosz származású egykori neves basszista. Annak idején ki nem tapsolt ennek a páratlanul nemes orgánumú „pedál- basszistának”? Utólrhégetlen volt Mefisztója, mind Gounod *Faustjában*, mind Boito *Mefistofelesében*. Ugyancsak itt van eltemetve *Nyikolaj Szokalszkij*, a Román Opera szintén orosz származású magánénekes. Neves baritonista; a *Bolygó hollan- dítól* a *Rigolettóig*, a *Bohémélettől* az *Alarcosbálig* minden nagy baritonszerep ala- kítója volt. Mellette nyugszik neje, *Varvara asszony*, Babuskin orosz költő déduno- kája, aki személyesen ismerte Lev és Alekszej Tolsztojt, Nyekraszovot és Gorkijt. A (b) útvonal mentén több neves művésznünk sírhantja található. Az 1927-ben el- hunyt *Dimitrie Popovici-Bayreuth* a kolozsvári Román Opera egykori igazgatója volt és az egyik legnevesebb román operaénekes, aki a bayreuthi ünnepi játékok 1899-es előadásain, az akkori legnagyobb Wagner-énekesekkel egy szereposztásban, maga Siegfried Wagner vezényletével énekelte Siegfried, Alberich és Klingsor szerepét. Siremléke Stănescu bukaresti szobrász alkotása, talapzatára a *Trisztán és Izolda* kezdőütemei vannak vésvé. Az idő kikezdte a kőbe vésett Wagner-motívumot: ma már szinte olvashatatlan. Megérdemelné, hogy restaurálják, hiszen a Házsongárdi temetőben oly kevés a kotta-sírfelirat (említésre méltó ezek közül az *Aida* Nilus- parti jelenetének híres oboa-szólója *Dumitru Dumitrescu* konzervatóriumi oboa-ta- nár síremlékén). Ugyanezen az útvonalon, az I.B. parcella és az (f) útvonal talál- kozásánál nyugszik *Bretán Miklós* operaénekes, operarendező és zeneszerző, a ko- lozsvári színpadon elsőként bemutatott román opera: Eminescu *Esthajnalesillag* című költeményéből ihletett egyfelvonásos mű komponistája és karmestere. A (b) útvonalon, a *Korunk*-beli térkép 32. számú sírja tájékán *Tárca Bertalan* sírköve hirdeti, hogy itt nyugszik a népszerű zenetanár, karnagy és zeneszerző, az egykori Dalosszövetség vezetője.

Az I.C. parcella és (g) útvonal tövében dombormű-plakett emlékeztet *Ion Stă- nescu-Papa* színművészre, aki a Nemzeti Színház egyik alapító tagja volt, és mint a Konzervatórium színművészeti fakultásának tanára, több színészgenerációt nevelt. A II.A. parcellában is több neves színész és muzsikos alussza örök álmát: a felejt- hetetlen tragika, *Beness Ilona*; *Zsizsmann Rezső*, a kiváló orgonaművész, karnagy és pedagógus; *Rezik Károly*, a Lavotta Rezső igazgatta kolozsvári Zenekonzervató- rium zongoratanára, gordonka- és orgonaművész. A II.B. parcellát szintén érdemes tüzetesebben „feltérképezni”. Két neves román muzsikos sírjával is találkozunk. Az 1965-ben elhunyt *Dariu Pop* zeneszerző volt és karvezető; gazdag muzikológiai tevékenysége mellett maradandó kórus- és szimfonikus műveket komponált, amelye- ket napjainkban is játszanak. A négy évvel később hozzá közeli nyughelyre került *Nicolae Ursu* városunkban végezte tanulmányait, itt és Temesváron élt és alkotott; énekkari szerzeményeivel, népdalgyűjtéseivel és széles körű znetudományi írásai- val tűnt ki. Ugyancsak a II.B. parcellában húzódik meg *Constantin Ujeicu* érdemes művész, operaénekes nyughelye, akinek repertoár-listáján a Román Opera két és fél évtizedes műsorának minden egyes basszus-partija szerepelt. — Ha egyszer elké- szül a „házsongárdi monográfia”, meg kell emlékeznie a II.C. parcella elején, a fő- útvonalon található *Szakács Andor*-emlékműről is. Az alatta nyugvó városunk neves színművésze volt. Keressük-kutassuk fel olyan régebbi zeneszerzők és karmesterek sírhelyét is, mint *Bródy Miklós* vagy *id. Delly-Szabó Géza*, s csatoljuk a Panteon névsorához *Márcaş Ştefan* és *Márcaş Ritta* szinte történelmi hivatást betöltő egykori operaénekesek nevét. Ne feledkezzünk meg a tenorista *Cseőregh Jenő* vagy a bari- tonista *Szabó Zoltán* emlékeről sem. Ne hiányozzék a bemutatásból *Hegyi Lili*, *Ditrői Puskás Béla*, *Miklóssy Margit*, városunk egykori népszerű komikája, *S. Marsi Gizi*, a nemrég elhunyt színész, *Nae* és *Viorica Dimitru* érdemes művészek, *Nae Voicu*, a Nemzeti Színház egykori tagjai sem. Kutassuk fel a házsongárdi „új te- mető” parcelláit, sőt, nézzünk szét a többi temetőben is. Megéri. Több olyan sokat-

mondó művész-sírfeliratot fogunk találni, mint *Fekete Mihály* érdemes művész büszke Cyrano-idézete: „*Ha volt nagy ritkán diadalban részem, — Azt én vívtam ki, az enyém egészen.*“

SERES GÁBOR vegyész (Dobra, Bihar megye). — A *Korunk* 1971. 9. számában *Félig elmondott hozzászólás ürügyén* címmel Barbu Vasile ismét felvet néhány, a szakbarbársággal kapcsolatos kérdést. Ezzel összefüggésben szeretném tisztázni a következőket: 1. Az 1971. 1. szám borítólapjáról idézett levélrészlet az alábbi sorok írója „vétette“, akinek — vegyész lévén — nem volt szándékában „elvenni a műszakiakon a port“. 2. Az idézett sorok írója már hozzászólott egyszer a szakbarbárság kérdéséhez (*Korunk*, 1970. 5.). Mivel a kérdéssel kapcsolatban, amelyet Gáll Ernő vitaindító cikke vetett fel (*Korunk*, 1969. 12.), hivatottabbak részéről nem hangzott el vélemény, megpróbálom néhány szóban összefoglalni álláspontomat a szakbarbárság jelenségével kapcsolatban. Ki a szakbarbár? Szerintem mindenki az, legyen mérnök, író, orvos, tanár, kögazdász vagy művész, akit *szakmáján kívül más nem érdekel*. A szakbarbárság példatárában első helyen szokás említeni a szépirodalmat nem olvasó, hangversenyre nem járó műszakit. Szakbarbár azonban az az újságíró is, aki hiányos ismeretei következtében egy-egy cikk megírásakor „korszakalkotó“ baklövéseket tesz tudományos vagy műszaki tárgykörben. — Melyek a szakbarbárság okai? 1. A szakbarbárságra való nevelés már az általános iskolában kezdődik, a *főtantárgy* és *melléktantárgy* fogalmának bevezetésével és tudatosításával, ami a középiskolákban a humán, illetve reál tagozóddal folytatódik. 2. Szépirodalmi folyóirataink nem foglalkoznak kellő mértékben *minden* olvasó irodalmi, művészeti ismereteinek gyarapításával, nem nyújtván segítséget a „barbárságtól“ szabadulni vágyóknak. 3. A tudománypopularizáló irodalom hiányos volta az érdeklődő szakmánkívüli akadályozza a természettudományos műveltség elsajátításában. (Ezeket kívül léteznek más, esetenként váltakozó szubjektív okok is, melyekre nem térek ki.) Néhány, főleg az önök folyóirataiban megjelent cikk újabban arra hívja fel a figyelmet, hogy vannak a természet- és társadalomtudományoknak közös, éppen a szakbarbárság következtében elhanyagolt területei, mint például a tudománytörténet. Az utóbbi időben mind több nyelvész és más szakember foglalkozik a helyes műszaki, tudományos és kögazdasági nyelv kérdésével. Ennek kialakítása és tudatos használata szintén közös feladat. A szakbarbárság szoros összefüggésben van folyóirataink olvasóinak számával. Nem áll rendelkezésemre egyetlen lap olvasó-statisztikája sem, de néhány adat alapján arra a következtetésre jutottam, hogy folyóirataink olvasótáborra lehetne sokkal népesebb is, és főleg az érintett kérdésekben közvetlenül érdekelt értelmiségiekkel bővílné. Ez kölcsönös haszonnal járna mind folyóirataink, mind a fokozott művelődési igényekkel élő olvasók szempontjából.

TARR ISTVÁN lelkész (Ördögkeresztúr). — Amikor elolvastam a januári és februári számukban, valamint a decemberi *Igaz Szóban* közölt Misztótfalusi-megemlékezéseket, eszembe jutott egy régebbi *Korunk*-cikk: Mit tudnak Misztótfalusi Kis Miklósról Misztótfaluban? (1970. 9.) Alig valamit. Annál többet azonban szülőfaluján kívül. Baramidze grúz akadémikusnak a februári számban közölt levele hatására önkéntelenül is párhuzamot vontam Misztótfalusi és Antim Ivireanul élete és munkássága között. E két, törekvéseiben és sorsában annyira rokon életpálya szinte kínálja, sőt megkivánja az összehasonlítást. 1680-ban útra kel Fogarasról a ref. iskola rektora. Amszterdamba megy elszakítani a nyomdászmesterséget, hogy azzal itthon szolgálatára lehessen művelődésünknek. Az 1680-as években elindul Konstantinápolyból egy grúziai szerzetes, hogy átvegye a havasalföldi könyvnyomtatást. Misztótfalusi fájó szívvel veszi tudomásul, milyen előrehaladott az anyanyelvű oktatás Hollandiában. Megérlelődik benne életprogramja: korszerű nyomdát létesíteni Erdélyben, hogy „a magyar iskolák virágozzanak“. 1685 májusában készen van Biblia-kiadása. A Janson-kiadás fordítás- és sajtóhibáit kijavítja. Ezzel a cselekedetével, valamint nyelvújítási kísérleteivel követi Nagybánya vidéki elődei: Sylvester János és Batizi Andrást. Antim Ivireanul hasonlóképp tette fel magában a „beszédnek édes tejevel“ táplálni Havasalföld népét. „Soha addig nem adatott meg a jelenlevőknek..., hogy melegebb, költőibb és ékebben szóló beszédet halljanak, mint amelyet a grúziai Antim mondott *románul*“ — írja érseki székfoglaló beszédéről a román irodalomtörténet. Antim elsőként ismeri fel az igehirdetés jelentőségét az anyanyelv szempontjából. 1685 tavaszán Amszterdamba érkezik Kolozsvári István, Tofeus püspök megbízottja. Nyomdát keres a Biblia kiadására. Csalódottan tudja

meg, hogy rövidesen elkészül Misztótfalusi Biblia-kiadása. Bevádolja Misztótfalust a város magisztrátusánál. 1700-ban Calinic pátriárka azt írja C. Brincoveanunak, hogy ne adjanak ki „vulgáris nyelven“ (a nép nyelvén) könyveket, mert „a tudományos és titokkal teli gondolatok nem a nép számára valók“. Az uralkodó azonban továbbra is támogatja Antimot, sőt arab könyveket nyomtattat vele Szíria részére. Misztótfalusi ugyanakkor elsőként ajándékozta meg betűmintával Grúzia népét, és 1709-ben Istvánovics Mihály szerel fel Tbilisziben grúz nyomdát — Antim kezdeményezésére. Erdély és Havasalföld két nagy jötevőjének keze tehát Grúzia földjén találkozik, és a nép, amelynek kultúrája magán viseli ennek a nyomát, ma tisztelettel adózik emlékülüknek, amint ezt a folyóiratukban megjelent grúziai levél is bizonyítja.

A KORUNK HÍREI

Május 18-án a Cimpia Turzii-i 2. számú általános iskola magyar tagozatának tanítóival, tanáraival és önképzőkörös diákjaival találkozott Herédi Gusztáv és Veress Zoltán, s a *Korunk* ez évi 3., illetve 4. számának szerkesztési elveiről számoltak be a hallgatóságnak; a találkozón részt vevő Kádár János költő pedig műveiből olvasott fel.

*

A Könyv Nemzetközi Évének szentelt rendezvények keretében június 1-én a kolozsvári Gh. Coşbuc könyvesboltban Kántor Lajos és Veress Zoltán, valamint a *Tribuna* című kolozsvári lap szerkesztői fiatal olvasókkal találkoztak.

*

Felhívjuk munkatársaink és olvasóink figyelmét, hogy szerkesztőségünk régi telefonszáma (1 14 68) megváltozott! Új számunk: 2 54 68.

